

Μάθημα 39ο

Τό δένδρο τῆς γνώσεως καλοῦ καί πονηροῦ (Α΄)

Κυνεχίζουμε τά θέματά μας, παιδιά, στά τρία πρώτα κεφάλαια τοῦ βιβλίου τῆς *Γενέσεως*. Μετά τήν δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ Ἀδάμ καί τῆς Εὕας, ἐρχόμαστε νά δοῦμε μερικά συμπληρωματικά γεγονότα, πού στάθηκαν ἡ αἰτία νά φανεῖ ὅτι τελικά ἀνατρέπεται τό ἔργο τοῦ Θεοῦ. Αὐτό τό κάλλιστο δημιούργημα, ὁ ἄνθρωπος, ἐξετράπη τοῦ σκοποῦ του, καί φαίνεται πώς ὅ,τι ἔκανε ὁ Θεός τελικά κατέληξε σέ μία ματαιότητα.

Αὐτό βέβαια εἶναι φαινομενικό, ὅπως θά δεῖτε στή συνέχεια. Διότι, ἐάν τό σύμπαν ἔγινε γιά τόν ἄνθρωπο καί ὁ ἄνθρωπος ἐξετράπη τοῦ σκοποῦ του, τότε καί τό σύμπαν δέν ἔχει νόημα. Καί συνεπῶς ὁλόκληρη ἡ δημιουργία, ἡ κτιστή ὁρατή δημιουργία, πραγματικά μοιάζει ὅτι καταλήγει στό τίποτα, σέ μία ἀποτυχία.¹

Ἀλλά, ἐκεῖ ἀκριβῶς πού τά πράγματα φαίνονται ὅτι ἀποτυγχάνουν, ἀναδεικνύεται ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ

---

1. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Γένεσις, Τόμος Α΄, Μαθήματα 8ο καί 12ο*, ἐκδ. Ἱερ. Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης, 2017, καί *Τόμος Γ΄, Μάθημα 28ο*, ὑποσ. 17, σελ. 92, Στόμιον 2019.

καί τά ἐπαναφέρει σπόν ἄρχικό σκοπό τους. Ἐκεῖνα πού στό πρόσωπο τοῦ Ἀδάμ καί τῆς Εὕας, τῶν ἀνθρώπων δηλαδή, προκάλεσαν τήν ἀποτυχία, ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ τά ἀνατρέπει καί ἐπιφέρει τή διόρθωση καί τήν ἐπιτυχία. Τελικά, ὅλο τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ βρίσκει τήν καταξίωσή του καί τή δικαίωσή του, ὥστε στό τέλος νά ἀποδειχθεῖ ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὁ ἕνας καί μόνος σοφός Θεός, ὅπως λέει στήν *Α΄ Πρὸς Τιμόθεον* ἐπιστολή του ὁ ἀπόστολος Παῦλος.²

Εἶναι, πράγματι, ὁ μόνος σοφός Θεός! Ἄν κανεῖς βαθαίνει μέσα σ' αὐτό τό μυστήριο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, βλέπει καί τό μυστήριο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ!

Ἀλλά ἄς δοῦμε τά πράγματα μέ τή σειρά τους.

«Καὶ ἐξανέτειλεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν καὶ καλὸν εἰς βρωσιν καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ.

»καὶ ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδάμ λέγων· ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἥ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.»³

Νά σᾶς τό ἀποδώσω.

Καὶ ὁ Θεός ἔδωσε ἐντολή νά φυτρώσει ἀκόμη ἀπὸ τήν γῆ κάθε δένδρο, ὁμορφο νά τό βλέπει κανεῖς καί θρεπτικό καί εὐγευστο νά τό δοκιμάζει, νά τό τρώει. Ὅμοίως ὁ Θεός ἔδωσε ἐντολή νά φυτρώσει τό δέντρο τῆς ζωῆς στό μέσο τοῦ Παραδείσου, καθὼς καί τό δέν-

2. *Α΄ Τιμ.* 1, 17. Βλ. *Ρωμ.* 14, 26.

3. *Γέν.* 2, 9' 16-17.

δρο πού ἂν δοκίμαζε κανείς τόν καρπό του θά μπορούσε νά ἔχει τή γνώση τοῦ καλοῦ καί τοῦ πονηροῦ.

Καί ὁ Θεός παρήγγειλε στόν Ἀδάμ καί τοῦ εἶπε: Ἀπό κάθε δένδρο πού βρίσκεται μέσα στόν Παράδεισο μπορείτε νά φᾶτε τούς καρπούς του· ἀπό τό δένδρο ὅμως τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ δέν θά φᾶτε. Διότι τήν ἡμέρα πού θά ἐπιχειρήσετε νά φᾶτε ἀπό τόν καρπό τούτου τοῦ δένδρου θά πεθάνετε.

Πραγματικά, παιδιά, θά λέγαμε ὅτι αὐτοί οἱ δύο στίχοι εἶναι ἡ καρδιά ἐνός μυστηρίου.

Θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι δύο εἶναι τά μυστήρια, μέσα σ' αὐτά τά τρία πρῶτα κεφάλαια· πρῶτον, ὅτι τό δημιουργήμα ἄνθρωπος εἶναι κατ' εἰκόνα Θεοῦ· καί δεύτερον, εἶναι ἡ δοκιμασία καί ἡ περιπέτεια μέσα στήν ὁποία θά μπεῖ ὁ ἄνθρωπος καί θά δημιουργήσει τήν ἱστορία του· ἱστορία κοιλάδος κλανθμῶνος,⁴ δηλαδή πένθους, λύπης, θανάτου, μιά περιπέτεια φοβερή, μιά περιπέτεια πού ἔφερε τόν Θεό στή γῆ καί σταυρώθηκε. Αὐτό εἶναι τό δεύτερο μυστήριο, τό ὁποῖο ξεκινᾷ ἀπό τά δύο ἀκριβῶς αὐτά δέντρα.

Γι' αὐτό θά παρακαλέσω πάρα πολύ, ἐπειδή ὑπάρχει καί πολύ μεγάλη ἄγνοια γύρω ἀπό τό θέμα αὐτό στους ἀνθρώπους καί πολλή παρεξήγηση γύρω ἀπό τά δένδρα αὐτά –τί τάχα νά ἦταν; τί νά σημαίνουν;– γι' αὐτόν τόν λόγο θά παρακαλέσω νά προσέξετε, ὥστε καί τυχόν ἀπορίες νά σᾶς λυθοῦν, ἀλλά καί νά διαφωτισθεῖ αὐτό τό μεγάλο θέμα, τό γιατί ὑπάρχει αὕτη ἡ ταλαιπωρία τοῦ ἀνθρώπινου γένους, τί ἀκριβῶς εἶναι. Ὅμοίως νά γίνει κατανοητό ὅτι δέν πρέπει νά αἰτιόμα-

4. Πρβλ. Κριταί 2, 5. Ψαλμ. 83, 7.

στε τόν Ἀδάμ καί τήν Εὔα καί νά λέμε πώς φταῖνε ἐκείνοι γιά ὅσα τραβᾶμε ἐμεῖς· ὅχι! Τό δυστύχημα εἶναι ὅτι τό ἴδιο ἁμάρτημα τό ἐπαναλαμβάνουμε καί ἐμεῖς, ὅπως θά τό δοῦμε στή συνέχεια.

Βλέπουμε ἐδῶ ὅτι ὁ Θεός ἰδιαίτερος φυτεύει στό μέσον τοῦ Παραδείσου δύο δένδρα· ἓνα τῆς γνώσεως καί ἓνα τῆς ζωῆς.

Γιατί ὅμως τά φυτεύει στό μέσον τοῦ Παραδείσου ὁ Θεός; Τί σημαίνει αὐτό;

Σημαίνει ὅτι μέ κάθε τρόπο οἱ πρωτόπλαστοι θά μπορούσαν νά ἔχουν συνεχῶς μπροστά τους αὐτά τά δένδρα καί νά ἐνθυμοῦνται τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Ὑπῆρχε δηλαδή σκοπιμότητα καί ἐπισήμανση σ' αὐτά τά δένδρα· γι' αὐτό δέν ἦταν σέ κάποια ἄκρη, ἀλλά στή μέση.

Ὁ Θεός λοιπόν φυτεύει τό ξύλον τῆς ζωῆς καί τό ξύλον τῆς γνώσεως – ξύλον θά πεῖ δένδρο.

Τί σημαίνει αὐτό; Μήπως σημαίνει ὅτι ἦταν πραγματικά δένδρα; Καί ἂν κανεῖς δοκίμαζε τόν καρπό τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως, θά ἔφθανε στό σημεῖο νά μάθει τό καλό καί τό κακό, ἐνῶ ἂν δοκίμαζε τόν καρπό τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς, θά γινόταν ἀθάνατος;

Μήπως εἶχαν κάτι τά δένδρα αὐτά; Μήπως δηλαδή ὑπῆρχε καμμιά οὐσία, φυσική ἢ μεταφυσική, κάτι, πού τελικά νά δημιουργεῖ τό ἀνάλογο ἀποτέλεσμα τοῦ θανάτου ἢ τῆς ζωῆς; Διότι ὁ Θεός εἶπε: ἂν δοκιμάσετε τόν καρπό τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως καλοῦ καί πονηροῦ, θά πεθάνετε· καί θά πεθάνετε τήν ἡμέρα πού θά τό δοκιμάσετε. Εἶχε λοιπόν κάτι ὁ καρπός τοῦ δένδρου αὐτοῦ; κάτι τό δηλητηριῶδες;

Λοιπόν, παιδιά· καταρχάς ἦταν δένδρα πραγματικά καί φυσικά· δέν εἶχαν κάτι ἄλλο, κάτι τό ξεχωριστό. Ἀπόδειξη, ὅτι μέχρις ὅτου ἔγινε ἡ ὑποβολή τοῦ διαβόλου, πού τούς εἶπε ὅ,τι τούς εἶπε –θά τό δοῦμε αὐτό στά προσεχῇ μας μαθήματα– οἱ πρωτόπλαστοι δέν πρόσεξαν ὅτι τά δένδρα αὐτά μπορεῖ νά εἶχαν κάτι τό πιο ξεχωριστό. Δέν ἦταν διαφορετικά· ἦταν ὅπως ὅλα τ' ἄλλα δένδρα. Δέν τούς παραξένεψε νά σκεφθοῦν ὅτι θά μπορούσε τά δένδρα αὐτά νά ἔχουν κάτι ἄλλο. Καί πράγματι, δέν εἶχαν κάτι ἄλλο· ἦταν ἀπολύτως φυσικά δένδρα.⁵

Ποῦ ἦταν λοιπόν ὁ θάνατος; Ἦταν στή δοκιμή τοῦ καρποῦ τοῦ πρώτου δένδρου. Καί ποῦ ἦταν ἡ ζωή; Στή δοκιμή τοῦ καρποῦ τοῦ δευτέρου δένδρου. Καί ἡ ζωή καί ὁ θάνατος δέν ἦταν παρὰ στή χρήση τῆς ἐλευθερίας πού θά ἔκαναν οἱ ἄνθρωποι ἀπέναντι στήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή ἦταν θέμα ὑπακοῆς ἢ ἀνυπακοῆς. Ἡ ζωή ἢ ὁ θάνατος θά ἦταν ὅχι στους καρπούς τῶν δένδρων ἀντιστοίχως, ἀλλά στήν ὑπακοή ἢ στήν παρακοή στήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, μέ τή χρήση τῆς ἐλευθερίας πού πῆραν οἱ πρωτόπλαστοι ἀπό τόν Θεό.⁶

5. Βλ. Θεοδωρήτου Κύρου, *Εἰς τὰ ἅπορα τῆς θείας Γραφῆς κατ' ἐκλογήν, Εἰς τὴν Γένεσιν, Ἑρώτησις ΚC'*, PG 80, 124AB: «Ἐκ τῆς γῆς καὶ ταῦτα –τά δένδρα– βεβλαστηκέναι εἶπεν ἡ θεία Γραφή· οὐ τοίνυν ἑτέραν τινὰ φύσιν ἔχει παρὰ τὰ ἄλλα φυτά».

6. Βλ. ἁγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ Παραδείσου, ΚΕ'*, PG 94, 913B: «Τὸ μὲν ξύλον τῆς γνώσεως ἀπόπειράν τινα καὶ δοκιμὴν καὶ γυμνάσιον τῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑπακοῆς καὶ παρακοῆς. Διὸ καὶ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν κέκληται, ἢ ὅτι δύναμιν ἐδίδου γνωστικὴν τοῖς μεταλαμβάνουσι τῆς οἰκείας φύσεως· ὅπερ καλὸν μὲν τοῖς τελείοις, κακὸν δὲ τοῖς ἀτελεστέροις, ἔτι καὶ τὴν αἰσθησὶν λιχνοτέροις.», καὶ Θεοδωρήτου Κύρου, ὁ.π.

Αυτό, παιδιά, είναι όλο τό θέμα. Αυτό είναι όλο· τίποτε άλλο. Καί σᾶς τό εἶπα ἐπιγραμματικά γιά νά τό θυμᾶστε. Τώρα, αὐτό πού σᾶς εἶπα θά τό ἀναλύσουμε, θά τό κάνουμε πιό λιανά, γιά νά τό χωνέψουμε στίς λεπτομέρειές του.

Λέει κάποιος ἐκκλησιαστικός συγγραφέας: «...καί "ξύλον γνώσεως" –ἀπεκλήθη– διὰ τὴν περὶ τοῦτο γεγεννημένην αἴσθησιν τῆς ἁμαρτίας ... Καί περὶ τούτου προετέθη ὁ ἀγὼν τῷ Ἀδὰμ.»⁷. Καί συμπληρώνει ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «Τί οὖν ἐστὶν καλόν; Ἡ ὑπακοή. Τί δὲ πονηρόν; Ἡ παρακοή.»⁸.

Ὡστε βλέπει κανεὶς, παιδιά, ὅτι ἐδῶ πραγματικά ἦταν μία δοκιμασία τῆς προαιρέσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων.

Στόν Παράδεισο ὑπῆρχαν, ὅπως τώρα βλέπουμε, τρεῖς κατηγορίες δένδρων· ἡ μία κατηγορία εἶναι τὰ πολλά δένδρα πού ὑπῆρχαν, ἡ δεύτερη κατηγορία ἦταν τό δένδρο τῆς γνώσεως καλοῦ καί κακοῦ, καί ἡ τρίτη κατηγορία τό δένδρο τῆς ζωῆς.

Λέει ἕνας ἐκκλησιαστικός συγγραφέας, ὁ Σεβηριανός: «Τρεῖς δὲ διαφοραὶ ξύλου ἦσαν· τὰ μὲν ἐδόθη αὐτῷ ἵνα ζῇ· τὸ δὲ ἵνα εὖ ζῇ· τὸ δὲ ἵνα ἀεὶ ζῇ.»⁹. Τρία διαφορετικά δένδρα ὑπῆρχαν: αὐτὰ πού δόθηκαν στόν

PG 80, 125CD: «...μὴ τῇ ποιότητι τοῦ ξύλου, μηδὲ τῇ καινότητι τῆς βρώσεως τὰ ἁμαρτήματα κρίνεται· ἀλλὰ τῇ δόσει τῆς ἐντολῆς, ἣν ἐφ' ὅτου δήποτε παραβῆναι ἴσῃν ἔχει τὴν μέμψιν».

7. Θεοδωρήτου Κύρου, *Εἰς τὰ ἄπορα τῆς θείας Γραφῆς κατ' ἐκλογήν, Εἰς τὴν Γένεσιν, Ἑρώτησις ΚC'*, PG 80, 124CD, B.

8. *Εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 54, 610.

9. Ἀρχιμ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Γένεσις*, ἐκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 50.

άνθρωπο για να τρέφεται και να ζει, ένα για να ζει καλά, και ένα άλλο για να ζει για πάντα.

Δηλαδή δόθηκαν στους πρωτοπλάστους τὰ δένδρα τὰ πολλά για να δοκιμάζουν τούς καρπούς τους, να τρῶνε οἱ ἄνθρωποι και να τρέφονται· δηλαδή ἦταν τό φαῖ τους, ἡ τροφή τους. Ἄν δέν παρέβαιναν τὴν ἐντολή τοῦ Θεοῦ πού τούς ἀπαγόρευε να δοκιμάσουν ἀπό ἓνα συγκεκριμένο δένδρο, θά μπορούσαν να ζήσουν καλά, εὐτυχισμένα και εὐλογημένα ἐπάνω στή γῆ για πάντα.

Θά δεῖτε ὅμως στή συνέχεια, παιδιά, ὅτι οἱ πρωτόπλαστοι, εὐθύς μετά τὴν παράβαση, γέμισαν ἀπό πικρία και θλίψη. Τό ἀποκορύφωμα τῆς θλίψεως τους ξέρετε ποῖο ἦταν; ὅταν εἶδαν ὅτι ὁ Κάιν, ὁ πρωτότοκος γιός τους, ὁ τρίτος ἄνθρωπος πάνω στή γῆ, σκότωσε τόν τέταρτο ἄνθρωπο ἐπάνω στή γῆ, τόν Ἀβελ, τόν ἀδελφό του. Οἱ πρωτόπλαστοι προφανῶς δοκίμασαν μεγάλη πικρία ἀπ' αὐτό· ἦταν δέ ἡ πρώτη τους ἐμπειρία στόν θάνατο.

Θά δοῦμε τί σημαίνει αὐτό πού τούς εἶπε ὁ Θεός, ὅτι θά πεθάνουν τὴν ἡμέρα πού θά φᾶνε ἀπό τόν ἀπαγορευμένο καρπό. Βέβαια, δέν πέθαναν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα. Εἶναι δέ γνωστό ὅτι ὁ Ἀδάμ ἔζησε συνολικά ἐννιακόσια τριάντα χρόνια.¹⁰ Καί ἀναμφισβήτητα ἦταν ἐννιακόσια τριάντα ἡλιακά χρόνια, ὅπως τὰ ἐννοοῦμε σήμερα· ἐννιακόσιες τριάντα περιστροφές τῆς γῆς περί τόν ἥλιο.¹¹ Δέν πέθανε λοιπόν ἀμέσως ὁ Ἀδάμ –θά

10. Βλ. Γέν. 5, 5.

11. Βλ. Ἀρχ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Γένεσις, Πρόβλημα 15ον, Β'* (Ἡ μεγάλη ἡλικία τῶν ἀνθρώπων τῆς Βίβλου), ἐκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1976, σσ. 444-445.

δοῦμε τό γιατί δέν πέθανε ἀμέσως. Ἄρα δέν εἶχε ἐμπειρία τοῦ θανάτου ὁ ἴδιος. Γιά πρώτη φορά παίρνει ἐμπειρία τοῦ θανάτου, ὅσο ζεῖ, μέ τόν θάνατο τοῦ Ἄβελ.

Προσέξτε κάτι· ἡ ἐμπειρία τοῦ θανάτου εἶναι στόν κάθε ἄνθρωπο· ἀλλά, τί λέτε; τουλάχιστον μέ τό σχῆμα πού ἔχει στήν παρούσα ζωή, μπορούμε νά ἔχουμε πλήρη εἰκόνα αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας; Δέν ξέρω, δέν μπορῶ νά σᾶς ἀπαντήσω, παρὰ μόνο σᾶς λέω τό ἐξῆς.

Κάποιος ἄνθρωπος δολοφονεῖται ἀπό ἕναν ἐχθρό του· ὁ ἐχθρός του θέλει νά τόν τιμωρήσει, καί τόν δολοφονεῖ. Αὐτός ὁ ἄνθρωπος πού δολοφονεῖται ἔχει τήν αἴσθηση ὅτι τώρα ὁ ἐχθρός του τόν ἐκδικεῖται; Δέν τήν ἔχει. Δέν προλαβαίνει νά ἀποκτήσει τήν αἴσθηση ὅτι ὁ ἐχθρός του τόν δολοφονεῖ· δέν ἔχει τήν αἴσθηση αὐτή. Πρέπει νά ζεῖ, γιά νά δεῖ τό κακό μπροστά του.

Γι' αὐτό ἀκριβῶς κι ἐκεῖνοι πού θέλουν νά ἐκδικηθοῦν πραγματικά καί νά κάνουν κακό δέν φονεύουν τό θῦμα τους ἀμέσως, ἀλλά τό βασανίζουν, δίνοντάς του τήν αἴσθηση ἀνά πᾶσα στιγμή ὅτι τελικά θά φονευθεῖ, θά πεθάνει.

Ἔτσι λοιπόν καί ὁ Ἀδάμ· πρίν ὁ ἴδιος βιώσει τήν ἐμπειρία τοῦ θανάτου, εἶδε τόν θάνατο τοῦ παιδιοῦ του, τοῦ Ἄβελ, –βίαιος θάνατος!– καί τότε ἀσφαλῶς θά εἶπε: *Νά, ὁ Θεός μᾶς εἶπε ὅτι θά ἔρθῃ ὁ θάνατος· ἦρθε ὁ θάνατος!...*

Ἄν ὁ ἄνθρωπος δέν δοκίμαζε τόν καρπό αὐτοῦ τοῦ δένδρου, τότε θά ζοῦσε πολύ καλά ἐπάνω στή γῆ, θά ἦταν δηλαδή ἀθάνατος. Δέν σᾶς κάνει ἐντύπωση αὐτό; θά ἦταν ἀθάνατος ἐπάνω στή γῆ!... Πάντως θά

ζοῦσε πολύ καλά· δέν θά ὑπῆρχε ὅλη αὐτή ἡ θλίψη μέ τά συμπαρομαρτοῦντα της.

«Τὸ δὲ ἴνα ἀεὶ ζῇ»· ἡ τρίτη κατηγορία. Κι ἂν τελικά ὁ ἄνθρωπος ἔτρωγε ἀπὸ τὸ τρίτο δένδρο, τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, τότε θά γινόταν ἀθάνατος. Πότε ὅμως θά ἔτρωγε ἀπὸ τὸ τρίτο δένδρο; Μόνο ὅταν δέν θά παρέβαινε τὴν ἐντολή ὡς πρὸς τὸ δεύτερο δένδρο. Τότε ὁ Θεός θά ἔλεγε στοὺς πρωτοπλάστους: *Δοκιμᾶστε τώρα κι ἀπ' αὐτὸ τὸ δένδρο, καὶ θά ζήσετε αἰωνίως. Διότι ἀπὸ ἐκεῖνο πού σᾶς ἀπαγόρευσα δέν δοκιμάσατε, συνεπῶς δέν παραβήκατε τὴν ἐντολή μου· θά εἴσατε εὐτυχισμένοι καὶ εὐλογημένοι. Ἐλᾶτε, δοκιμᾶστε καὶ τὸν καρπὸ αὐτόν, γιὰ νά ζήσετε αἰωνίως.*

Σᾶς κάνει ἐντύπωση αὐτό;

Θά ρωτοῦσα: Τί θά ἦταν αὐτὸ πού θά ἔδινε τὴν αἰώνια ζωή; ὁ καρπός;

Ὁχι· ἦταν ἡ ὑπακοή, καὶ μόνο ἡ ὑπακοή!¹²

Σᾶς ρωτᾶω πάλι: Πόσο ζοῦμε, ἂν φᾶμε τὸ φαγητὸ πού τρῶμε κάθε μέρα; Θά λέγαμε, καλύτερα, ὄχι πόσο ζοῦμε, ἀλλὰ γιὰ πόσο συντηροῦμαστε μέ τὸ καθημερινό φαγητό;

Ἄν φάω μιά φορά τὴν ἡμέρα πολὺ καλά, συντηροῦμαι γιὰ ἓνα εἰκοσιτετράωρο. Ὅταν τρῶω κάθε μέρα, κάθε μέρα συντηροῦμαι· ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὴν ἐντολή Του καὶ ἀπὸ τὸν λόγο Του ἐξαρτῶνται τά πάντα. Ἔτσι λοιπόν ὁ Θεός θά ἤθελε νά ζήσουν οἱ πρωτόπλαστοι, καὶ γενικά οἱ ἀπόγονοί τους, ἐπάνω στή γῇ αἰωνίως.

Αὐτά τά τρία εἶδη δένδρων λοιπόν μᾶς διαγρά-

---

12. Βλ. ἄγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 54, 610: «Τί οὖν ἐστὶ καλόν; Ἡ ὑπακοή. Τί δὲ πονηρόν; Ἡ παρακοή.».

φονται μέ τόν τρόπο αὐτόν.

Ἄλλά θά πείτε: *Δηλαδή ὁ Θεός θά ἤθελε τά δένδρα αὐτά νά εἶναι δένδρα-παγίδες;...*

Ὅχι, παιδιά. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅπως λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, «τὸ ξύλον τῆς γνώσεως οὔτε φυτευθὲν ἀπ' ἀρχῆς κακῶς, οὔτε ἀπαγορευθὲν φθονερῶς»¹³. Δηλαδή, ὁ Θεός δέν φύτεψε ἓνα δένδρο μέ κακό σκοπό καί μέ κακή πρόθεση, οὔτε ἀπαγορεύει στοὺς πρωτοπλάστους –γιατί αὐτό λένε μερικοὶ μέχρι σήμερα– νά δοκιμάσουν τόν καρπὸ τοῦ δένδρου, γιατί φθονοῦσε τοὺς πρωτοπλάστους, ὥστε νά μὴ γνωρίσουν τὴν πραγματικότητα καί τὴν ἀλήθεια. Αὐτά εἶναι κακοήθη καί ἀνόητα.

Τότε λοιπὸν τί;

Τὸ δένδρο αὐτὸ τῆς γνώσεως, παιδιά, γιὰ τὸ ὁποῖο θά μιλήσουμε ἀρκετά, ἦταν καλὸ δένδρο. Καί μία ἡμέρα οἱ ἄνθρωποι θά δοκίμαζαν ἀπὸ τόν καρπὸ τοῦ δένδρου αὐτοῦ. Ἀλλά πότε; Ὅχι τότε πού ὁ Θεός τοὺς τὸ ἀπαγόρευσε. Τὴν γνώση αὐτὴ θά τὴν ἀποκοῦσαν ἀργότερα.

Θά σᾶς διαβάσω κάτι ἀπὸ τὸν ἅγιο Θεόφιλο Ἀντιοχείας. Βέβαια χρησιμοποιοῦ ἀρχαῖα κείμενα, τὰ ὁποῖα ὅμως σᾶς τὰ μεταφράζω. Ξέρω ὅτι τελευταῖα δέν ἔχετε ἴσως πολλή ἐπαφή μέ τὰ ἀρχαῖα κείμενα, καί σᾶς δυσκολεύουν· πρέπει ὅμως νά ἔχετε.

Μέ τὴν εὐκαιρία σᾶς λέω νά μὴν παύσετε νά ἔχετε μία ἐπαφή μέ τὰ ἀρχαῖα κείμενα, ἔστω κι ἂν δέν κάνετε ἀρκετά στό σχολεῖο σας. Σέ λίγο δέν θά μπορεῖτε νά καταλαβαίνετε οὔτε τὴν κοινὴ λεγόμενη γλῶσσα τοῦ

13. *Εἰς τὰ Θεοφάνεια, Λόγος ΛΗ', PG 36, 324BC.*

Εὐαγγελίου, δηλαδή τή δημοτική. Τό Εὐαγγέλιο στήν ἐποχή του γράφτηκε στή δημοτική· τό γνωρίζετε αὐτό; Οἱ ἄγνωστες λέξεις τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι πολύ λίγες· δέν εἶναι πολλές. Ὅνας πού γνωρίζει καθαρεύουσα καταλαβαίνει πολύ καλά τό Εὐαγγέλιο, τουλάχιστον γραμματικά. Ὅχι ἐννοιολογικά· γραμματικά. Τό ξέρετε λοιπόν ὅτι δέν θά μπορεῖτε νά διαβάσετε οὔτε Καινή Διαθήκη; Ἡ Παλιά Διαθήκη, ὡς μετάφραση, εἶναι τοῦ 3ου αἰῶνα π.Χ., καί εἶναι ἡ ἐλληνιστική γλῶσσα, εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς διασποράς, δηλαδή ἡ γλῶσσα ἡ ἐλληνική πού μιλοῦσαν ἔξω ἀπό τήν ἡπειρωτική Ἑλλάδα, ὅπως στήν Αἴγυπτο, γιατί ἐκεῖ ἔγινε ἡ μετάφραση. Δέν εἶναι δηλαδή ἡ ἀπτική γλῶσσα, ἡ χρυσή γλῶσσα, ἡ κλασσική γλῶσσα! Ὡστόσο, δέν εἶναι δύσκολες αὐτές οἱ γλῶσσες, οἱ διάλεκτοι.¹⁴

Λοιπόν, λέει ὁ ἅγιος Θεόφιλος Ἀντιοχείας: «Τὸ μὲν ξύλον τὸ τῆς γνώσεως αὐτὸ μὲν καλὸν καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ καλός». Κοιτάξτε τί λέει: Καλό εἶναι τό δένδρο τῆς γνώσεως, καλός καὶ ὁ καρπός του.

Εἶναι δυνατόν νά μήν ἦταν καλό; Ἄν σᾶς ἔκανα τήν ἐρώτηση αὐτή, τί θά ἀπαντούσατε ἄραγε;

14. Ὁ π. Ἀθανάσιος δέν ἔχανε τήν εὐκαιρία νά τονίζει τή μεγάλη ἀξία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς· γι' αὐτό καί στίς ὁμιλίες του πρῶτα ἀνεγίνωσκε τή Γραφή καί τοὺς Πατέρες στό πρωτότυπο, καί στή συνέχεια μετέφραζε καί σχολίαζε. Ἐπίσης ἐξέφραζε τήν ἔντονη δυσαρέσκεια καί βαθειά του λύπη στή μεθοδευμένη ἀλλοίωση τῆς ἐλληνικῆς καί στή βαθμιαία ἀπομάκρυνσή μας, κυρίως μέσω τοῦ σχολείου, ἀπό τήν ἀρχαία ἐλληνική, πού σκοπὸ ἔχει τήν ἀποξένωση τοῦ λαοῦ μας ἀπὸ τήν πλούσια πνευματικὴ του παράδοση, τήν ἀποκοπή του ἀπὸ τίς ρίζες του καί τελικά τόν παντελῆ ἀφανισμό τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ μας πολιτισμοῦ. Βλ. *Ἡ Γένεσις, Τόμ. Β΄, Μάθημα 16ο*, ἐκδ. Ἱερ. Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον 2018, σ.101.

Ὁ Θεός, παιδιά, ὅ,τι δημιουργεῖ εἶναι καλό. Ὅταν δημιούργησε τὰ πάντα, δέν εἶπε ὅτι ὅλα ἦταν «καλά λίαν»;¹⁵ Πῶς θά ἦταν δυνατόν λοιπόν νά δημιουργήσῃ ἓνα δένδρο τό ὅποιο νά εἶναι παγίδα, νά εἶναι κακό, καί οἱ καρποί του νά ἐπιφέρουν κακό;

Καί συνεχίζει: «οὐ γάρ, ὡς οἴονταί τινες, θάνατον εἶχεν τὸ ξύλον»· διότι οὔτε, ὅπως νομίζουν μερικοί, τό δένδρο περιεῖχε τόν θάνατο.

Θά κάνω ἓνα ἄλλο ἐρώτημα: Ἐάν οἱ καρποί τοῦ δένδρου εἶχαν τόν θάνατο, ὅπως προειδοποιεῖ ὁ Θεός (θά πεθάνετε, ἅμα θά φᾶτε), τότε ποιός εἶχε βάλῃ τόν θάνατο στά σπέρματα αὐτοῦ τοῦ δένδρου; Ὁ Θεός. Καί τότε ποιός θά ἦταν ὁ δημιουργός τοῦ θανάτου; Ὁ Θεός! Ἀλλά ξέρουμε πολύ καλά ὅτι ὁ Θεός δέν εἶναι ὁ δημιουργός τοῦ θανάτου. Μᾶς τό λέει σαφῶς ἡ Ἁγία Γραφή· «ὁ Θεός θάνατον οὐκ ἐποίησεν»¹⁶, ὁ Θεός δέν ἔκανε τόν θάνατο.

Τότε πῶς ὁ θάνατος;

Ὁ θάνατος μπῆκε ἀπό τόν φθόνο τοῦ διαβόλου καί τήν παράβαση τῆς ἐντολῆς, μέ βάση τήν προαίρεση καί τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Δέν εἶναι ὁ δημιουργός τοῦ θανάτου ὁ Θεός. Ἄρα, ἐάν δέν εἶναι ὁ Θεός δημιουργός τοῦ θανάτου καί ἂν ὁ Θεός δέν δημιουργεῖ τίποτα κακό, πῶς εἶναι δυνατόν αὐτό τό δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ νά ἦταν κακό; Ἄρα ἦταν καλό.

Προχωροῦμε: «οὐ γάρ τι ἕτερον ἦν ἐν τῷ καρπῷ ἢ μόνον γνῶσις». Δέν ὑπῆρχε τίποτα ἄλλο μέσα στόν

15. Βλ. Γέν. 1, 31.

16. Σοφ. Σολ. 1, 13.

καρπό παρὰ μόνο ἡ γνώση. Τό πίο ξεχωριστό ἐκεῖ στό φάγωμα τοῦ καρποῦ ἦταν ἡ γνώση –θά δοῦμε τί εἶναι αὐτή ἡ γνώση. «*ἡ δὲ γνῶσις καλή, ἐπὶ αὐτῇ οἰκειῶς τις χρήσεται*»· ἡ γνώση ὅμως εἶναι καλή, ὅταν τὴν χρησιμοποιοῦσε κανεὶς ὅπως πρέπει.

»*Τῇ δὲ οὔσῃ ἡλικίᾳ ὅδε Ἀδὰμ ἔτι νήπιος ἦν, διὸ οὐπω ἠδύνατο τὴν γνῶσιν κατ' ἀξίαν χωρεῖν.*»¹⁷ Ὅμως ὁ Ἀδὰμ ἦταν ἀκόμα στή νηπιακή ἡλικία· γι' αὐτό δέν μποροῦσε νὰ κάνει χρήση τῆς γνώσεως ἐπάξια.

Ἔχει πολλά παρακάτω, ἀλλὰ θὰ σᾶς τὰ πῶ μέ δικά μου λόγια.

Ὁ Ἀδὰμ ἦταν ἀκόμη σέ νηπιακή ἡλικία. Ὅταν λέει νηπιακή, δέν ἐννοεῖ ὅτι ἦταν νήπιο, αὐτό πού σήμερα λέμε *μωρό*, ἀλλὰ νηπιακή ἡλικία θὰ πεῖ ἀνώριμη.

Μέ τὴν εὐρεία ἐννοια νηπιακή ἡλικία –προσέξτε– εἶναι καὶ ἡ δική σας ἡλικία, ἡ ἐφηβική. Μπορεῖ λοιπόν ὁ Ἀδὰμ νὰ ἦταν τότε σέ μία ἡλικία ἐφηβική. Ἄν λάβετε δέ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἔζησε ἐννιακόσια τριάντα χρόνια, ἀναμφισβήτητα ἡ ἐφηβική του ἡλικία δέν θὰ ἦταν ἡ ἡλικία τῆς δεύτερης δεκαετίας τῆς ζωῆς του. Ἐμεῖς μετράμε πιά τὰ χρόνια μας μέ βάση τό συνολικό μῆκος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, πού σήμερα εἶναι ἐβδομήντα μέ ὀγδόντα χρόνια. Γιά μᾶς ἡ ἐφηβεία εἶναι στή δεύτερη δεκαετία μας, ἐνῶ γιὰ τόν Ἀδὰμ μπορεῖ ἡ ἐφηβεία του νὰ ἦταν στά πενήντα του χρόνια· δέν ἔχει σημασία. Τό θέμα εἶναι ὅτι ὁ Ἀδὰμ ἦταν ἀκόμη νήπιος, δηλαδή δέν εἶχε πλήρη ὠριμότητα· ἀργότερα θὰ ὠρίμαζε.

Ἡ ὠριμότητα ξέρετε πότε ἔρχεται; Θὰ σᾶς κάνει ἐντύπωση. Ἔρχεται στό τριακοστό ἔτος τῆς ἡλικίας.

17. *Πρὸς Αὐτόλυνκον*, 2.25, PG 6, 1092AB.

Θά μέ θυμηθεῖτε. Ὅταν θά φθάνετε σ' ἐκείνη τήν ἡλικία, θά μέ θυμηθεῖτε. Δέν εἶναι δέ τυχαῖο τό ὅτι ἡ Παλαιά Διαθήκη ἀπαγόρευε τόν δημόσιο βίο στόν ἄνδρα κάτω τοῦ τριακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του. Καί ἡ Ἐκκλησία μας ἀπαγορεύει νά γίνει κανεῖς ἱερέας κάτω τῶν τριάντα ἐτῶν. Καί δέν εἶναι τυχαῖο τό ὅτι ὁ Χριστός βγῆκε στόν δημόσιο βίο Του γιά νά κηρύξει ὅταν ἦταν περίπου τριάντα ἐτῶν. Καί ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, τό ἴδιο· ὅταν βγῆκε στόν δημόσιο βίο του, ἦταν τριάντα ἐτῶν. Ἄρα λοιπόν ὁ Ἀδάμ ἦταν σέ μία νηπιότητα, δηλαδή δέν εἶχε πλήρη ὠριμότητα.

Τώρα συνεχίζω μέ δικά μου λόγια τά παρακάτω. Ἐδῶ ὁ ἅγιος Θεόφιλος λέει ὅτι ὅταν ἀποκαλύψεις σ' ἓνα νήπιο μερικά μυστικά, δηλαδή ὅταν τοῦ δώσεις γνώση, ἡ γνώση αὐτή μπορεῖ νά τοῦ προκαλέσει κακό.

Γιά παράδειγμα, λέω σ' ἓνα μικρό παιδάκι: *Βλέπεις αὐτό τό κουτάκι; Αὐτό τό κουτάκι ἔχει σπίρτα μέσα. Βλέπεις αὐτά τά σπίρτα; Λοιπόν, βγάξω ἓνα, –τό παιδάκι αὐτό νά εἶναι πέντε χρονῶν, νά καταλαβαίνει πολύ καλά– καί τοῦ λέω: Δές, παιδάκι μου, καλά-καλά τί θά κάνω τώρα. Τραβῶ τό σπίρτο στό πλάι τοῦ κουτιοῦ, καί μέ τήν τριβή αὐτό ἀμέσως ἀναφλέγεται. Τό παιδάκι: Μπάαα!... ἐνθουσιάζεται. Εἶδες, λοιπόν; τρίψαμε αὐτό ἐδῶ καί ἄναψε. Ἐλα τώρα, παιδάκι μου, νά δεῖς καί κάτι ἄλλο. Παίρνω ἓνα χαρτί καί τό βάζω ἐπάνω σ' ἐκεῖνο τό ἀναμμένο σπίρτο. Τό χαρτί ἀρπάζει φωτιά. Τό εἶδες αὐτό; Τό εἶδα. Σοῦ ἄρεσε; Μοῦ ἄρεσε. Τό παιδί τί ἀπέκτησε; Μία γνώση. Τήν ἥξερε πρῶτα; Ὁχι. Φεύγω ἐγώ. Τό παιδάκι παίρνει τά σπίρτα... καί καίει τό σπίτι!... Συνηθισμένη ἱστορία.*

Τί σημαίνει αυτό; Αυτό, παιδιά, είναι μία γνώση. Παρακαλῶ, προσέξτε· τώρα σᾶς ἐτοιμάζω νά ἀκούσετε μερικά δύσκολα πράγματα· ἐδῶ εἴμαστε στήν καρδιά ἐνός μυστηρίου.

Ἡ γνώση πάντοτε ὠφελεῖ; Ὁχι· ἡ γνώση ὠφελεῖ μόνο ὑπό προϋποθέσεις.

Σᾶς θυμίζω τόν μύθο τοῦ Προμηθέως. Ξέρετε τί εἶναι αὐτός ὁ μύθος; εἶναι ἕνας ἀντίλαλος αὐτοῦ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ, ἔξω ἀπό τή βιβλική ἱστορία, πού, μ' ἕναν ἀληθινά θαυμάσιο τρόπο ὁ Αἰσχύλος διασώζει αὐτόν τόν μύθο μέ ποιητικό τρόπο. Ἐννοεῖται πῶς ὁ Προμηθεύς δέν εἶναι ἐπινόηση τοῦ Αἰσχύλου. Ὁ Αἰσχύλος βρῆκε τόν μύθο τοῦ Προμηθέως καί τόν ἔκανε παράσταση, τόν ἔκανε τραγωδία, δηλαδή θεατρικό ἔργο.

Ἐκεῖ βλέπει κανεῖς μία ἀπήχηση, ἕναν ἀντίλαλο ὅσων διηγούμαστε τώρα, πού συνέβησαν μέσα στόν Παράδεισο. Ἐκεῖ λοιπόν βλέπει κανεῖς τό πῦρ αὐτό, πού κλέβει ὁ Προμηθεύς ἀπό τούς θεούς, νά γίνεται κακό στούς ἀνθρώπους τελικά.

Βέβαια, εἶχε πεῖ στούς ἀνθρώπους ὁ Προμηθεύς νά ἀναπτύξουν τίς τέχνες. Οἱ τέχνες ὅμως, ἀπό τότε μέχρι σήμερα, ποῦ ἔχουν φθάσει; Ἐχουν φθάσει στήν πυρηνική ἐνέργεια. Καί ἡ πυρηνική ἐνέργεια αὐτήν τή στιγμή τί κάνει; Μᾶς ἀπειλεῖ.

Πρωτᾶμε λοιπόν· ἐκείνη ἡ φωτιά πού πῆρε ὁ Προμηθεύς ἀπό τόν οὐρανό καί τήν ἔδωσε στούς ἀνθρώπους τί διαστάσεις παίρνει σήμερα; ἀγαθοποιές ἢ κακοποιές; Καί τό ἕνα καί τό ἄλλο. Αὐτό ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ὠριμότητα ἢ τήν ἀνωριμότητα τῆς ἀνθρωπότητας.

Εἶναι λοιπόν μεγάλο θέμα αὐτό· δέν εἶναι οὔτε γελοῖο οὔτε ἀστεῖο.

Λέει ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος, καθώς καί ὁ ἅγιος Θεόφιλος, πώς ἂν μελετούσαμε τό βιβλίον τῆς *Γενέσεως*, τί θά βρίσκαμε μέσα... ὡκεανό γνώσεων καί σοφίας, μέσα σ' αὐτές τίς ἀπλές γραμμές! Αὐτές, πού κάποιοι ἀνόητοι καθηγητές καί ἀνόητοι δάσκαλοι –εὐτυχῶς μερικοί– κοροϊδεύουν μέσα στήν τάξη καί σκανδαλίζουν τά παιδιά, τούς μαθητές τους, λέγοντάς τους ὅτι αὐτά εἶναι παραμύθια! Ἀλλά δέν εἶναι καθόλου παραμύθια. Καθόλου! Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ καθηγητής ἢ ὁ δάσκαλος, ἂν τοῦ θύμιζες τόν μύθο τοῦ Προμηθέα, θά παραδεχόταν μέν ὅτι εἶναι μύθος, ἀλλά δέν θά τόν κοροΐδευε, καί θά ἔλεγε ὅτι εἶναι συμβολικός μύθος.

Θά τοῦ λέγαμε λοιπόν κι ἐμεῖς: *Καί τήν Ἀγία Γραφή συμβολικά νά τήν ἔπαιρνες, ταλαίπωρε καθηγητά, ταλαίπωρε ἐκπαιδευτικέ, καί πάλι δέν θά ἔπρεπε νά κοροϊδεύεις· πολύ παραπάνω μάλιστα πού δέν εἶναι συμβολική ἱστορία, ἀλλά πραγματική. Κάθισε νά τήν μελετήσεις καλά καί νά δεῖς τί σοφία βγαίνει ἀπό 'κεῖ μέσα... πού μέ τόση εὐκολία σπεύδεις νά κατηγορήσεις καί νά κοροϊδέψεις καί νά σκανδαλίσεις ἀπλές ψυχές –ὅπως τώρα εἴσαστε ἐσεῖς– εἰς βάρος τοῦ Θεοῦ καί εἰς βάρος τῶν μαθητῶν φυσικά.*

Λοιπόν, παιδιά, ἐπανέρχομαι. Ἀφήνω τόν ἅγιο Θεόφιλο Ἀντιοχείας καί ἔρχομαι στόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό, πού θά μᾶς πεῖ κάτι πολύ σπουδαῖο. Προσέξτε πολύ: «Τὸ δὲ τῆς τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ γνώσεως ξύλον ἢ τῆς πολυσχιδοῦς θεωρίας διάγνωσις». Τό δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ

εἶναι ἡ διάκριση τῆς πολυμεροῦς παρατηρήσεως. Ποι-
 ᾶς παρατηρήσεως; «*Αὕτη δέ ἐστιν ἡ τῆς οἰκείας ἐπί-
 γνωσις φύσεως*»· εἶναι ἡ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας, τοῦ
 ἀνθρώπου, ἡ γνώση τῆς φύσεώς μας, ποίος εἶμαι ἐγώ.
 Αὕτη εἶναι ἡ γνώση· ἡ γνώση ποίος εἶμαι ἐγώ, ὁ ἄν-
 θρωπος.

Καί συνεχίζει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός
 (8ος αἰώνας μ.Χ.): «*Πασῶν δὲ τῶν ἐννοιῶν καὶ θεωρι-
 ῶν τούτων ἡ καθ' ἡμᾶς ὑψηλοτέρα πέφυκεν, ἡ τῆς ἡ-
 μετέρας φημί συστάσεως, ὥς φησιν ὁ θεῖος Δαυίδ·
 "ἐθαυμαστώθη ἡ γυνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ", τουτέστιν "ἐκ
 τῆς ἐμῆς κατασκευῆς". Ἐπισφαλῆς δὲ αὕτη τῷ Ἀδὰμ
 ὑπῆρχε νεοπαγεῖ ὄντι, δι' ᾧς εἵπομεν αἰτίας*»¹⁸.

Δηλαδή: Ἀπ' ὅλες τίς ἔννοιες κι ἀπ' ὅλες τίς θεω-
 ρίες –θεωρία μέ τήν ἔννοια τοῦ βλέπω– ἀπ' ὅ,τι δηλα-
 δή μποροῦσε νά βλέπει ὁ Ἀδάμ καί νά ἐννοιολογεῖ, ἡ
 πιό ὑψηλή παρατήρηση καί ἡ πιό σπουδαία ἔννοια
 ἦταν ἡ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅπως λέει ὁ προφήτης
 Δαβίδ· *ἀπό τήν γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μου θαυμάζω τήν
 σοφία Σου*. Αὕτη ὅμως ἡ γνώση ἦταν ἐπικίνδυνη γιά
 τόν Ἀδάμ, πού ἦταν ἄπειρος, γιά τούς λόγους πού ἐκ-
 θέσαμε.

Διότι, πράγματι, εἶναι ἀπλό· θά σᾶς τό δείξω ἀμέ-
 σως. Ὁ ἄνθρωπος βλέπει τόν ἥλιο, βλέπει τή σελήνη,
 βλέπει τά ἀστέρια. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνώτερος ἀπ'
 αὐτά. Βλέπει τά ζῶα, βλέπει τά φυτά. Ὁ ἄνθρωπος εἶ-
 ναι ἀνώτερος ἀπό τά ζῶα καί ἀπό τά φυτά. Συνεπῶς,
 ποιὰ εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα θεωρία καί ποιὰ εἶναι ἡ ὑψη-

18. *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, Περὶ Παραδεί-
 σου, κειμ. ΚΕ', PG 94, 916D-917BC. Πρβλ. Ψαλμ. 138, 6.*

λοτέρα ἔννοια; Ἡ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὅταν ὁμως σκύνει νά δεῖ τόν ἑαυτό του, ὄντας ἀνώριμος, ἡ γνώση τότε εἶναι ἐπικίνδυνη. Ἐδῶ λέει πῶς ὁ Ἀδάμ ἦταν νεοπαγής, δηλαδή καινούργιος, νεοσύστατος, ἄπειρος· δέν μποροῦσε νά ξεχωρίσει μερικά πράγματα, ἐπειδή δέν τά γνώριζε, καί τήν ἔπαθε!

Δηλαδή, συγκεκριμένα, ποιά εἶναι αὐτά τά πράγματα; Ἀκοῦστε. Λέει ὅτι ἡ κατασκευή τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σύσταση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τό μυστικό τῆς γνώσεως. Ἀλλά δέν ἔπρεπε ὁ Ἀδάμ ἀκόμη νά γνωρίσει τόν ἑαυτό του. Δέν ἔπρεπε. Ἐγώ θά σᾶς ἔλεγα ὅτι εἶναι μόνο δύο. Εἶναι πολλά· ἀλλά θά πάρω δύο, τά κυριότατα. Τό ἓνα εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἡ δυνατότητα ἐλευθερίας, καί τό ἄλλο ἡ δυνατότητα θεώσεως. Ἀπόδειξη, ὅτι ὁ διάβολος πόνταρε πάνω σ' αὐτά, στόχευσε ἐπάνω σ' αὐτά. Καί τί τούς εἶπε; Σᾶς εἶπε ὁ Θεός νά μή δοκιμάσετε, γιά νά μή γίνετε θεοί.¹⁹ Ἦταν δέ ἀκριβῶς τό ἀντίθετο! γιά νά γίνετε θεοί ἦταν ἡ ἀλήθεια.

Καί ὁ Ἀδάμ σκέφτηκε: Ἄ, ὥστε λοιπόν μπορῶ νά φάω. Δέν θά ἔρθει τό χέρι τοῦ Θεοῦ, τήν ὥρα πού ἐγώ θά κόβω τόν καρπό, ...νά μέ βουτήξει ἀπό τόν σβέρκο-λαϊκή ἔκφραση- καί νά μοῦ πεῖ «Ἔ, στάσου! Δέν σοῦ εἶπα νά μὴν φᾶς ἀπό τό δένδρο αὐτό;...», ὅπως θά ἄρπαζε ὁ χωροφύλακας ἓνα μικρό παιδί τήν ὥρα πού πάει νά κλέψει ἀπό ἓνα περιπτερο.

Ἐκεῖ ὁ Ἀδάμ ἀντελήφθη ὅτι δέν ὑπάρχει κανένα χέρι νά τόν ἐμποδίσει. Ἄ, ὥστε λοιπόν εἶμαι ἐλεύθερος! Δέν τό ἤξερα!... Ἐφαγε τόν καρπό. Τόν πῆρε, τόν εἶδε... Θά τά δοῦμε ὅταν θά μιλήσουμε ἀναλυτικά

19. Βλ. Γέν. 3, 4-5.

ἐκεῖ γιά τήν Εὐά, πού τῆς φάνηκε πολύ ὠραῖος ὁ καρπός· εὐγευστος, ὠραῖος! Ἐκοψε, ἔδωσε καί στόν Ἀδάμ. Εἶδε ὅτι δέν γίνεται τίποτα. Ἄ, ἔχω λοιπόν τή δυνατότητα νά κόψω. Εἶμαι ἐλεύθερος!...

Πεῖτε σ' ἓνα παιδί αὐτό πού λένε σήμερα στήν ἐποχή μας, ὅτι εἶναι ἐλεύθερο νά κάνει ὅ,τι θέλει! Πεῖτε του ὅτι τοῦ γράψατε τήν περιουσία σας, τώρα πού εἶναι ἔφηβος! Σᾶς λέει ἡ μητέρα σας καί ὁ πατέρας σας ὅτι σᾶς ἔχουν γράψει χωράφια καί σπίτια! Ἐσεῖς τί θά κάνετε; Μόλις ἡ μητέρα σας κι ὁ πατέρας σας σᾶς μαλώσουν γιά κάτι, ἐπειδή, ἄς ποῦμε, ἀργήσατε λίγο νά γυρίσετε στό σπίτι –για στάσου! γιατί ἄργησες;– ἐσεῖς ἴσως ἀπαντήσετε: *Μή μοῦ πολυφωνάζετε... γιατί ἐγώ ἔχω δική μου περιουσία!...* Ὅρίστε!

Εἶναι δέ παρανενοημένο πράγμα... εἶναι φοβερό πράγμα... –προσέξτε– τό νά ποῦν οἱ γονεῖς στό παιδί τους σοῦ γράψαμε ἓνα χωράφι, ἓνα σπίτι, ἢ ἔχεις στό ταμειυτήριο τόσα χρήματα... Καήκανε!

Εἶναι καλό αὐτό πού κάνουν οἱ γονεῖς; δηλαδή τό νά γράψουν στά παιδιά τήν περιουσία τους; Βέβαια. Ἀλλά πότε ὅμως; Ὅχι τώρα πού εἶναι μικρά. Αὐτό λοιπόν συνέβη καί μέ τό δένδρο τῆς γνώσεως. Δέν ἔπρεπε ὁ Ἀδάμ νά μάθει ὅτι εἶναι ἐλεύθερος! Δέν ἔπρεπε νά τό μάθει τότε! Μάλιστα ἔχει πολλά ἐδῶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, παίρνοντας ὡς παράδειγμα τήν παιδική ἡλικία, καί λέει: Ἄν πεῖτε σ' ἓνα παιδί μερικά πράγματα πού δέν πρέπει νά τά μάθει, δέν θά εἶναι σέ κακό του;²⁰

20. Βλ. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, *Περὶ Παραδείσου*, κεφ. ΚΕ', PG 94, 1092A-D.

Πάρτε τό άλλο τώρα· τή θέωση. Πείτε σ' έναν άνθρωπο ότι έχει τή δυνατότητα νά γίνει θεός. Τό έμαθε αυτό ο άνθρωπος· ιδίως σήμερα τό ξέρει καλά! 'Αλλά, παρό ταῦτα, δέν μπορεῖ νά γίνει θεός μόνος του, δέν μπορεῖ νά γίνει θεός χωρίς τόν Θεό. Καί τί κάνει τώρα; ἀποπειρᾶται νά γίνει θεός μέ άλλον τρόπο· μέ τόν πολιτισμό. Μέ αὐτόν τόν τρόπο, παιδιά, προσπαθεῖ νά γίνει θεός, καί ειδικότερα μέ τήν πυρηνική ἐνέργεια.

Τήν πυρηνική ἐνέργεια ο Θεός τήν ἔκρυψε μέσα στήν ὕλη. Ὁ ἄνθρωπος ἀρχικά δέν τή γνώριζε· κατάφερε ὅμως καί τήν ἐλευθέρωσε ἀπό τήν ὕλη, καί τώρα εἶναι στό χέρι του. Σάν νά ξαναμπαίνει στήν Ἱστορία γιά ἄλλη μία φορά τό δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ. Ποιό εἶναι τό δένδρο ἐδῶ; καί ποιός εἶναι αὐτός ὁ καρπός; Δένδρο εἶναι ἡ πυρηνική ἐνέργεια· καί καρπός εἶναι ἡ γνώση, τό νά μάθουμε τί εἶναι ἡ πυρηνική ἐνέργεια. 'Αλλά ἡ γνώση αὐτοῦ τοῦ καρποῦ, πού λέγεται *πυρηνική ἐνέργεια*, πρέπει νά χρησιμοποιηθεῖ καλά καί ὄχι ἄσχημα. Καί καλή χρήση σημαίνει νά δεσμεύσει ὁ ἄνθρωπος αὐτήν τήν ἐνέργεια καί νά ἡλεκτροφωτίσει τίς πόλεις, νά ἡλεκτροκινήσει ἐργοστάσια, νά φτιάξει... καί τί νά μή φτιάξει! 'Ενῶ ἡ κακή χρήση ποιά εἶναι; νά τήν κάνει βόμβα καί νά τήν πετάει στά κεφάλια τῶν άλλων ἀνθρώπων!

Πείτε μου· αὐτήν τή στιγμή, αὐτήν τή στιγμή πού μιλάμε –Ἰανουάριος 1984– πεῖτε μου, ἡ ἀνθρωπότητα, ὡς πρὸς τήν πυρηνική ἐνέργεια, εἶναι ὥριμη ἢ νηπιώδης; Ἀναμφισβήτητα, εἶναι νηπιώδης· γιατί ἀνά πᾶσα στιγμή μπορεῖ νά ριχτοῦν αὐτές οἱ βόμβες, καί νά ἐξολοθρευτοῦμε.

Ρωτᾶμε λοιπόν· ἔπρεπε τελικά νά βρεῖ ὁ ἄνθρωπος τήν πυρηνική ἐνέργεια; τόν συνέφερε; Ἀσφαλῶς ὄχι, γιατί θά αὐτοκαταστραφεῖ. Ἀπό τήν στιγμή ὅμως πού παρέβη τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ καί δοκίμασε ἐκείνον τόν πρῶτο καρπό καί γνώρισε ὅτι εἶναι ἐλεύθερος καί ὅτι μπορεῖ νά θεωθεῖ, ἀπό ἑκεῖ καί πέρα, παιδιά, τό κακό πῆρε τόν δρόμο του, καί δυστυχῶς ὑπάρχει μέχρι σήμερα στόν κόσμο. Αὕτη εἶναι ἡ γνώση τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ.

Ἄλλά εἶναι καί κάτι ἄλλο πολύ σπουδαῖο... πάρα πολύ σπουδαῖο! Προσέξτε. Βέβαια, θά θέλαμε πολύ χρόνο νά μιλήσουμε γι' αὐτό· δυστυχῶς τό ρολοῖ τρέχει καί δέν θά τό ἐξαντλήσουμε.

Δέν μοῦ λέτε: ἡ ἀνθρώπινη ψυχή ἔχει κάποιο βάθος; Δυσθεώρητο βάθος! Εἶναι πιό μεγάλο τό βάθος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, παρ' ὅτι εἶναι τά βάθη τοῦ σύμπαντος!²¹

Ἄν ὁ ἄνθρωπος δεῖ τά βάθη τοῦ σύμπαντος, τί μπορεῖ νά πάθει; Ἰλιγγο. Ἄν δεῖ τά βάθη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τί μπορεῖ νά πάθει; Ὑπέρ-ἰλιγγο!

Μπορεῖ νά δεῖ ὁ ἄνθρωπος τό ὑποσυνείδητό του; Εἶναι πολύ δύσκολο. Ἐάν τό δεῖ, θά τρομάξει. Τί θά πάθει; Θά λιποψυχήσει, καί θά ἤθελε νά πεθάνει.

Γι' αὐτό ὁ Θεός, παιδιά, μετά τήν πτώση τῶν πρωτοπλάστων, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δοκίμασε τόν καρπό τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως, ἤρθε νά σκεπάσει τή συνείδηση,

---

21. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἐπιλογή Ψαλμῶν, Τόμος Β΄, Ὀμιλία 12η*, σχόλια στό ψαλμικό «ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται» (41, 8), ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κοινηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2015, σ. 168. Πρβλ. *Σοφ. Σειρ.* 42, 18· 20.

καί μάλιστα τό τμήμα ἐκεῖνο τῆς συνειδήσεως –γιά νά μιλήσω μέ σύγχρονη ὁρολογία– πού λέγεται ὑποσυνείδητο. Νά τό σκεπάζει, νά μήν τό βλέπει ὁ ἄνθρωπος, νά μήν βλέπει τό βάθος τῆς ψυχῆς του, διότι θά τρώμαζε, διότι θά παραιτεῖτο, διότι... πολλά διότι.

Ξέρετε ποιοί ἀποφασίζουν νά ξεσκεπάσουν τό ὑποσυνείδητό τους; ἐκεῖνοι πού καταφεύγουν στήν ἔρημο, οἱ μεγάλοι ἀσκητές· αὐτοί μόνο εἶδαν κατάβαθα τό ὑποσυνείδητό τους. Ἀλλά αὐτοί δέν τρώμαξαν, γιατί εἶχαν ὠριμάσει.

Ἄν θά ἔλεγε κάποιος καί στήν ἔρημο τί μπορεῖ νά κάνει ἓνας ἀσκητής; θά ἀπαντούσαμε: νά ἀνακαλύψει τό δυσθεώρητο βάθος τοῦ ὑποσυνειδήτου του! *Καί τί νά τό κάνει; νά τό καθαρίσει. Καί πῶς νά τό καθαρίσει;...*

Ἀλλά ἡ ὥρα πέρασε, παιδιά· θά συνεχίσουμε τήν ἐρχόμενη Κυριακή.

Κυριακή, 22 Ἰανουαρίου 1984